بررسی

درباره داعش و بنیادگرایی

آینده سلفی‌گری افراطی

سیدصادق حقیقت

داعش یا دولت اسلامی عراق و شام به‌عنوان پدیده‌ای جدید نگاه همگان را به خود جلب کرده است؛ و این سوال را به ذهن متبادر می‌کند که چه آینده‌ای پیش‌روی ایشان است؟ و آیا این سرنوشت آنها را از دیگر گروه‌های سلفی متمایز می‌کند؟ این مقاله درصدد است با تفکیک سلفی‌گری معتدل از سلفی‌گری افراطی، آینده آنها را ترسیم و گمانه‌ای در این زمینه را مطرح کند.

معنای اصطلاحی «سلف» در بدعتی ریشه دارد که ابن‌تیمیه در قرن هفتم ایجاد کرد؛ سلفی‌گری در معنای لغوی به معنی بازگشت به گذشته و تقلید از گذشتگان است، اما در معنای اصطلاحی به فرقه‌ای اطلاق می‌شود که آرمان خود را پیروی از سلف صالح و بازگشت به اعمال، رفتار و اعتقادات پیامبراسلام(ص)، صحابه و تابعین می‌دانند. دیدگاه سلفیان درباره سلف سبب شده مذهب جدیدی به‌نام سلفی‌گری در قرون اخیر شکل گیرد. سلفیان جدید عملکرد صحابه را به‌عنوان منبع تشریع می‌پذیرند. به اعتقاد سلفی‌ها، اندیشه و عمل اسلامی در طول زمان منحرف شده و باید به سرچشمه آن بازگردیم. معتقدان به سلف صالح، عقاید خود را به احمدبن حنبل نسبت می‌دهند؛ وی محدثی سنتی و ضد فقاهت و اجتهاد بود و از تمسک به رای، تبری می‌جست و مخالفت با سنت را بدعت و «اهل الاهواء و البدع» می‌خواند. هرچند احمدبن حنبل بیش از صدوپنجاه‌سال پیشوای عقاید سنتی سلفی بود، اما قشری‌بودن از رونق مذهبش کاست. در اواخر قرن هفتم، احمدبن تیمیه و سپس شاگردان ابن‌قیم الجوزیه عقاید حنابله را به‌گونه‌ای افراطی‌تر احیا کردند؛ پس از وی، سلفی‌گری تا قرن دوازدهم تا حد زیادی به بوته فراموشی سپرده شد؛ تا اینکه محمدبن عبدالوهاب نجدی با طرح مجدد ادعای بازگشت به اسلام اصیل ظهور کرد و باوجود سرکوب‌شدن توسط محمدعلی پاشا، خدیو مصر، پیروانش بر نجد و حجاز تسلط یافتند و دولت سعودی کنونی را تشکیل دادند. البته، در میان وهابیان دو جریان، در مقابل هم صف کشیده‌اند: وهابیان درباری که بر مبنای عبدالوهاب باقی مانده‌اند و وهابیت انقلابی یا جهادی که اندیشه و عمل رادیکال دارند.

هرچند ممکن است سلفی‌گری معادل وهابیت (یا دیگر مفاهیم) به کار رود، ولی مفهوم «سلفی‌گری» اعم از مفهوم «وهابی»، «تکفیری» و «جهادی» است؛ چراکه برخی سلفی‌ها میانه‌رو هستند و جهادی و تکفیری محسوب نمی‌شوند. همه سلفی‌ها الزاما وهابی نیستند. درواقع، جهادی‌ها نوعی از سلفی‌ها محسوب می‌شوند و به همین دلیل، سلفی جهادی (یا السلفیه‌الجهادیه) خوانده می‌شوند. اگر عنصر اصلی تعریف بنیادگرایی را تقابل با تجدد فرض کنیم، باید گفت بین سلفیت و بنیادگرایی عموم و خصوص مطلق وجود دارد؛ چون همه سلفی‌ها بنیادگرا هستند، اما بسیاری از بنیادگرایان، سلفی یا حتی مسلمان نیستند. بنیادگرایی در تخاصم با تجدد شکل گرفته و نمی‌توان آن را بدون آن چیزی که ردش می‌کند، در نظر گرفت. این ویژگی بنیادگرایی تعارضی با استفاده از جنبه‌های سخت‌افزاری تجدد، یا مشابه‌سازی مفاهیم مدرن توسط ایشان ندارد. آنها مفاهیمی مشابه و معادل دموکراسی و مانند آن برای خود در نظر گرفته‌اند. به این ترتیب، نسبت بین سلفی‌گری و اسلامگرایی نیز عموم و خصوص مطلق خواهد بود. همچنین بین دو مفهوم «سلفی» و «تروریست» عموم و خصوص من‌وجه (همانند دو دایره متداخل) وجود دارد.

سلفی‌گری الزاما نقل‌گرا و رادیکال نیست. سلفی‌گری آرمان بازگشت به گذشته اصیل را در سر دارد، خواه این هدف با نقل‌گرایی و خشونت صورت پذیرد یا با عقل‌گرایی و تساهل. به‌طور مثال، محمد عبده به‌عنوان یک چهره سلفی، عقل‌گرا و معتقد به تساهل بود. پس، می‌توان گفت چون بازگشت به سلف جزو مقولات سلفی‌گری است و نقل‌گرایی و رادیکالیسم از عوارض مفارقه آن محسوب می‌شود، امکان جدایی مفهوم سلفیت از خشونت و نقل‌گرایی همواره وجود دارد.

سلفی‌گری طیف وسیعی از گرایش‌های سنتی و معتدل تا سلفی‌گری افراطی را در بر می‌گیرد. گروه‌های سلفی که بسیار متعددند و با عناوینی همچون «جهادی»، «تکفیری» و «سلفی» از آنها یاد می‌شود، با شعار بازگشت به سلف صالح خواستار بازگشت به اصل دین هستند و ابزار و روش آن را «قیام به سیف» یا «جهاد» می‌دانند. گروه‌های سلفی، امروزه، تنوع و حتی تضاد معتنابهی پیدا کرده‌اند. به‌طور مثال، تفاوت اصلی جیش‌الاسلام و القاعده آن است که هدف گروه نخست تنها رهایی از نظام بشار اسد است؛ در حالی‌که القاعده رویای تشکیل دولت اسلامی در سر می‌پروراند. همچنین، النصره و داعش در جنگ سوریه در مقابل هم قرار گرفتند. در یکی، دودهه اخیر سلفی‌گری به دلایل مختلف رشدی قارچ‌گونه داشته است؛ تا آنجا که برخی معتقدند حدود ۴۰ گروه تکفیری مسلح در قالب تشکلی به‌نام جیش‌الاسلام با نظام سوریه در حال جنگ بودند. این گروه به همراهی النصره در مقابل سلفی‌گری القاعده قرار دارند. سلفی‌گری موجب وهن اسلام و ضرر به منافع مسلمانان شده و چهره‌ای خشن و غیرمنطقی از این دین مبین ارایه کرده است. سلفی‌گری در دودهه اخیر به گروه‌ها و گرایشات زیادی تقسیم شده است؛ به شکلی که نمی‌توان زمینه‌های سیاسی و اجتماعی را در این بین نادیده انگاشت.

در طول سال‌های جهاد علیه شوروی، بن‌لادن به‌منظور آمارگیری از کشته‌ها و مجروحان مجاهدین، دفتر خدمات و بیت‌الانصار تشکیل داد که سپس به القاعده (به‌معنای پایگاه اطلاع‌رسانی) تغییر نام یافت و به مرور زمان در همه کشورها گسترش پیدا کرد. از سویی دیگر، در آذرماه سال ۱۳۹۲، ۱۴ گروه مسلح در حلب اعلام کردند می‌خواهند گروهی جدید به اسم «حکومت اسلامی» تشکیل دهند و حاضر نیستند به ائتلاف دوحه- که از طرف غرب حمایت می‌شد- بپیوندند. این گروه‌ها عبارتند از: جبهه النصره، لواء التوحید، کتائب احرار شام، احرار سوریه، کتیبه السلطام محمد، لواء حلب، الشهباء الاسلامی، حرکه الفجر الاسلامیه، درع الامه، لواء عدنان، کتائب الاسلام، لواء النصر، کتیبه الباز و لواء درع الاسلام. سه گروه جبهه النصره (که

سلفی‌گری الزاما نقل‌گرا و رادیکال نیست. سلفی‌گری آرمان بازگشت به گذشته اصیل را در سر دارد، خواه این هدف با نقل‌گرایی و خشونت صورت پذیرد یا با عقل‌گرایی و تساهل. بازگشت به سلف جزو مقولات سلفی‌گری است و نقل‌گرایی و رادیکالیسم از عوارض مفارقه آن محسوب می‌شود، امکان جدایی مفهوم سلفیت از خشونت و نقل‌گرایی همواره وجود دارد

در ۲۰۱۲ اعلام موجودیت کرد)، لواء التوحید (که در سال ۲۰۱۲ به وجود آمد و با داعش در جنگ بود) و کتائب احرار شام (که در سال ۲۰۱۱ برای جنگ با ارتش سوریه ایجاد شد) مهم‌تر از بقیه محسوب می‌شوند. گزارش مرکز رصد تروریسم در آمریکا مدعی شده که سه عامل موجب افزایش نقش جبهه النصره در سوریه است: تاثیر خشونت‌های دولت سوریه بر مردم این کشور، توانمندی‌های نظامی این گروه و پرهیز از درگیرشدن با گروه‌های محلی و تایید علمای سلفی.

القاعده عراق (تنظیم قاعده الجهاد فی بلاد الرافدین) توسط ابومصعب الزرقاوی و سپس ابوعمر البغدادی رهبری می‌شد. فعالیت گسترده داعش (الدوله الاسلامیه فی العراق و الشام- نام تاریخی سوریه-) در خردادماه ۱۳۹۳ و تسخیر شهر موصل اهمیت خطر این گروه‌های تندرو و خشن را گوشزد کرد. این گروه به‌وسیله چند نفر از اسلامگرایان تندرو در سال ۲۰۰۴ میلادی به‌وسیله ابومصعب زرقاوی، ابوحمزه المهاجر، ابوعمر بغدادی و ابوبکر بغدادی در شهر بعقوبه عراق و رقه سوریه بنیان گذاشته شد. اما ریشه داعش به نیمه دوم دهه۹۰ میلادی بازمی‌گردد. زرقاوی در سال۱۹۹۵ میلادی در صفوف نیروهای جهادی در افغانستان حضور داشت و با نیروهای آمریکایی در این کشور مبارزه می‌کرد.

گروه‌های سلفی رادیکال در چنددهه اخیر به شکل عجیبی رشد کرده‌اند. در دورانی که جهانی‌شدن، تجدد و دهکده جهانی مطرح است، جای این سوال باقی است که چرا باید گروه‌های تجددستیز در این حد وسیع رشد کنند. یکی از دلایل موفقیت اینگونه گروه‌ها تکیه بر متون اصیل و شعار بازگشت به سلف صالح است. یکی دیگر از علل و عوامل جذابیت این گروه‌های تروریستی آن است که خود رهبرانشان نیز به راه باطلشان معتقدند و بعضا حاضرند در این راه کشته شوند. اما آنچه در این راستا بیش از متن اهمیت دارد، زمینه‌های سیاسی و اجتماعی است. همچنین، می‌توان به استفاده از روش‌های غیرمرسوم در جنگ - همانند جنگ نامتقارن- اشاره کرد. گروه‌های سلفی افراطی از زمینه‌های نارضایتی در کشورهای اسلامی- همانند موصل و تکریت عراق- سوءاستفاده کرده‌اند. به‌طور مثال، یکی از مهم‌ترین علل گسترش سریع داعش یا دولت اسلامی عراق و شام (الدوله الاسلامیه فی العراق و الشام)، که بعدا خود را «الخلافه الاسلامیه» نامید، در این نکته نهفته است که از موج نارضایتی مردم برخی استان‌های عراق به‌خوبی استفاده کرد. آنها از نقش شایعه و روانشناسی جنگ نیز به‌خوبی بهره بردند و شایعه کردند که به‌زودی کل عراق و کشورهای دیگر را تسخیر خواهند کرد. گروه‌های سلفی در حد وسیع از خانواده‌هایی که در جنگ‌های اخیر عزیزان خود را از دست داده‌اند، سوءاستفاده می‌کنند. به‌طور مثال، خانواده‌هایی که در جنگ سوریه عزادار شده‌اند، از نظر روانشناختی درصدد انتقام هستند و حتی حاضرند جان خود را در این راستا بدهند و به این طریق، طعمه اینگونه گروهک‌ها می‌شوند.

بر اساس نظریه گفتمان، حقیقت فرازمانی و فرامکانی وجود ندارد؛ و هویت هر گفتمان از غیریت‌سازی با گفتمان ضد آن شکل می‌گیرد. واسازی، شالوده‌شکنی یا ساخت‌شکنی (deconstruction) به یک تعبیر، امکان‌دادن به جولان معنا یا تنوع معنایی در قلمرو متن است؛ یعنی خارج‌کردن متن از معنای محدودی که ممکن است صرفا با اتکای به یک نگاه یا چشم‌اندازی خاص، پدید آمده باشد. بر اساس شالوده‌شکنی، اگر دوگانه‌های متضاد (binary oppositions) را از متن بیرون بکشیم، حقیقتی برای آن باقی نمی‌ماند. هویت سلفی‌ها تا اندازه زیادی بر اساس غیریت‌سازی با تجدد و تشیع شکل گرفته و رشد سریع آنها مرهون زمینه‌های سیاسی- اجتماعی به نظر می‌رسد. اگر دوگانه‌های متضاد را از بیانات ایشان بیرون بکشیم، خواهیم دید که حقیقتی در پس نهفته نیست. سلفی‌ها مدعی «حق» در مقابل «باطل»، قیام و جهاد در مقابل قعود، بازگشت و سلفی‌گری در مقابل تجددخواهی و مانند آن هستند؛ در حالی که اگر طرف مقابل و «غیر» آنها را حذف کنیم، می‌بینیم به‌خودی‌خود حقیقتی به‌همراه ندارند.

امکان پیش‌بینی در نظریه‌های اثباتی امری ممکن و در نظریه‌های ناقد اثبات‌گرایی به‌غایت مشکل است. با توجه به این مبنا، به‌سختی می‌توان از آینده سلفی‌گری به ضرس‌قاطع سخن گفت. گسترش قدرت سلفی‌ها و به‌خصوص داعش در سال ۲۰۱۴، نشان داد که آنها از ظرفیت‌های زیادی برای جذب توده‌های مسلمان- حداقل در کوتاه‌مدت- برخوردارند. در عین حال، چند نکته وجود دارد که آینده سلفی‌گری را در آینده دور بحرانی و تاریک پیش‌بینی می‌کند: اولا چون تجدد روندی اجتناب‌ناپذیر و غیرقابل بازگشت است، آینده به‌نفع سلفی‌گری رقم نخواهد خورد. مساله دوم نداشتن مبنای تئوریک قابل دفاع است. مساله دیگری که موید دلیل قبل است، به خشونت و تعصبات بی‌مورد و کیفیت سطح علمی نیروهای سلفی برمی‌گردد. علاوه‌بر آن، رشد سلفی‌گری در دودهه اخیر ناشی از زمینه‌های خاص بین‌المللی بوده، که معلوم نیست چنین مقتضیاتی در آینده نیز وجود داشته باشد. درواقع، این مساله چهارم از جنس مسایل بین‌المللی است که بر ماهیت فعالیت اینگونه گروه‌ها تاثیر می‌گذارد. مساله پنجم آن است که سلفی‌گرایان دارای راهبرد سیاسی نیستند و به شکل ناشیانه در آن واحد خود را با چندین رقیب درگیر می‌کنند. سلفی‌های افراطی نشان دادند که حاضرند در یک زمان با ایران شیعی، غرب و حتی برخی کشورهای عربی درگیر شوند. اگر اجماعی توسط این دولت‌ها و ملت‌ها علیه سلفی‌گری ایجاد شود، آینده به‌نفع سلفی‌گری رادیکال رقم نخواهد خورد. البته، دونوع دیگر سلفی‌گری مشمول این پیش‌بینی نمی‌شود: سلفی‌گری معتدل که درصدد است قرائتی از دین به دست دهد که حتی‌المقدور با مقتضیات عقل بشری و دموکراسی سازگار باشد (همانند برخی گرایش‌های اخوان‌المسلمین) و سلفی‌گری درباری (همانند سلفی‌های درباری سعودی).

تأمل کوتاه

توصیه‌های یک فیلسوف به مخاطبانش

در بیستمین سالمرگ کارل پوپر

خسرو ناقد

به‌نظر نمی‌آید که امسال، در بیستمین سالمرگ کارل ریموند پوپر، طیف‌های روشنفکری خاصی در ایران، مانند دهه‌های ۶۰ و ۷۰ خورشیدی، به جدل و جدال‌های نظری درباره دیدگاه‌ها و نظریه‌های این فیلسوف نام‌آشنای اتریشی- انگلیسی بپردازند. در آن سال‌ها مناظره و مناقشه بر سر آرا و افکار پوپر دستاویز مباحث سیاسی شده بود.

پیداست که خواندن آثار فلسفی در زمان‌ها و مکان‌های مختلف و از سوی افراد گوناگون، به تفسیرهایی متفاوت دامن می‌زند و این امکان را به خواننده جست‌وجوگر می‌دهد که آن را دستمایه تفسیر زمانه خود کند. اما این به آن معنا نیست که از اندیشه‌ها و نظریه‌های این یا آن فیلسوف با هدف خاموش‌کردن یا بیرون‌راندن حریف سیاسی از صحنه سوءاستفاده کرد.

با نگاهی به آثار به‌جامانده از پوپر، می‌توان دید که او در عرصه‌های گوناگون، اما به‌هم‌پیوسته، اندیشه‌های خود را مدون کرده است: فلسفه علم، شناخت‌شناسی، فلسفه تاریخ، فلسفه اجتماعی و فلسفه سیاسی. اینکه آثار او در عرصه فلسفه سیاسی، بیشتر مورد توجه قرار گرفته است، امری است که خود پوپر نیز چندان از آن خشنود نبود. پوپر می‌گفت: «سیاست دلبستگی واقعی من نیست. آنچه بیش از همه موردعلاقه من است، طبیعت است و علوم طبیعی.»

نخستین و معتبرترین آثار او نیز در زمینه فلسفه علم و شناخت‌شناسی است. پرسشی که در همان اوان جوانی ذهن پوپر را به خود مشغول کرد چنین بود: اصولا چه زمانی می‌توان نظریه‌ای را علمی خواند؟ آیا آنچه به‌اصطلاح «سوسیالیسم علمی» خوانده می‌شود و پایه استدلال‌های مارکسیست‌ها بر آن استوار است، «علم» است؟ آیا این گفته اینشتین که اگر آزمایش‌ها صحت و درستی نظریه او را مورد تایید قرار نداده بودند، وی قادر نبود از آن دفاع کند، دلیل «علمی»بودن نظریه اوست؟ اصولا مبنای «علمی» و «شبه‌علمی»بودن چیست؟

پاسخی که او برای این پرسش‌ها می‌یابد چنین است: معیار علمی‌بودن یا غیرعلمی‌بودن نظریه‌ها، آزمون‌پذیری و ابطال‌پذیری آنهاست. معیار پیشنهادی پوپر که در طول بیش از نیم‌قرن بسط و گسترش یافت و استوار و پایدار شد، تحولی عمیق در تاریخ علم و فلسفه علم پدید آورد و سرآغاز پیدایش نظریه‌ای شد که «خردگرایی انتقادی» نام می‌گیرد و دامنه نفوذ آن تا فلسفه سیاسی و دنیای سیاست نیز گسترش یافت.

یکی از پایه‌های اصلی در نظریه «خردگرایی انتقادی» پوپر، مساله خطاباوری است. خطاباوری یعنی اینکه انسان به این باور دست یابد که به‌هنگام حل مسایل خویش و جامعه پیرامون خود خطاپذیر است و همواره امکان بروز اشتباه وجود دارد. بنابراین ما هرگز نمی‌توانیم به معرفت یقینی و شناختی مطلقا مطمئن دست یابیم. طلب اطمینان از راه استدلال مطلق که خواستی مربوط به عقلگرایی کلاسیک است، بنا را بر دست‌یافتن به معرفت یقینی می‌گذارد. این خواست، خیالی و آرمانی است و ما را به «ناکجاآباد» می‌برد؛ زیرا تحقق آن در حوزه امکانات بشر نیست. بنابراین باید آن را به کناری نهاد و در تعیین مقصدِ شناخت فروتنی پیشه کرد.

پوپر می‌گوید، ما هرگز نمی‌توانیم مطمئن شویم که آنچه را می‌دانیم و آزمایش‌ها و مشاهده‌ها و تجربه‌های ما بارهاوبارها درستی آن را ثابت کرده است، معرفتی یقینی است و در آینده همچنان درست و قابل دفاع باقی خواهد ماند. بهترین مثال در این مورد سیر تکاملی نظریه گرانش از نیوتن تا اینشتین است. او بر این نظر است که تمام دانش و معرفت ما «حدسی» است؛ یعنی تنها تقربی به حقیقت دارد، اما هرگز نمی‌توانیم مطمئن شویم که مطلقا درست و قابل اعتماد است. از این‌رو، ضروری است که نظریه‌های خود را همواره در بوته آزمون بگذاریم و آنها را در معرض نقد و سنجش قرار دهیم.

روش علمی، روشی انتقادی است که در پی تایید نظریه‌ها نیست، بلکه آزمون‌ها و تجربه‌هایی را می‌جوید که خطایابند و امکان ابطال نظریه‌ای را در خود دارند. از همین روست که اگر نظریه‌ای را هزاران شاهد و معلومات تایید کند، دلیلی بر آن نیست که از سنجش‌گری مداوم آن دست بکشیم و آن را «حقیقت جاوید» بخوانیم. با این‌همه، اندیشه پوپر بر جست‌وجوی بی‌وقفه حقیقت بنیاد شده است. او بر این نظر است که ما باید پیوسته در پی یافتن خطا در نظریه‌هایمان باشیم. کوشش ما در هر آزمونی در درجه اول باید یافتن خطاهایمان باشد و نه بزرگ‌نمایی موفقیت‌هایمان. از خطاهایمان بیاموزیم و در رفع آنها بکوشیم و از این طریق یک گام به حقیقت‌نزدیک‌تر شویم.

بی‌گمان شهرت جهانی پوپر بیش‌تر به‌خاطر انتقادهای عقلی و استدلال‌های استواری است که در معروف‌ترین اثرش، یعنی «جامعه باز و دشمنان آن»، در برابر انواع نظام‌های توتالیتاریستی به‌کار گرفته است. اما هدف کتاب، چنانکه خود نیز در مقدمه آن اشاره می‌کند، از این گسترده‌تر است؛ او یادآور می‌شود که «جامعه باز» تنها «اقتصاد بازار آزاد» نیست، بلکه با حقوق مدنی شهروندان و نیز با دولت طرفدار اصلاحات اجتماعی، پیوندی تنگاتنگ دارد. تنها وجود قوانین کافی نیست تا جامعه‌ای را «جامعه باز» بنامیم. برپایی دولتی حقوقی که پایبند به چنین قوانینی باشد، از تدوین خود قوانین مهم‌تر و دشوارتر است و از آن دشوارتر تحقق نظم حقوقی در سطح کشور است.

با این همه، پوپر «جامعه باز» را حد کمال جوامع بشری و «پایان تاریخ» نمی‌داند که از آن پیش‌تر نمی‌توان رفت؛ چنین تصوری با جوهر اندیشه او بیگانه است. برخی از جریان‌های سیاسی بیش‌تر بر جنبه دفاع از «جامعه‌باز» و خصلت ضدایدئولوژیک اندیشه‌های پوپر تاکید می‌کنند؛ در حالی که تاکید سوسیال دموکراسی بر جنبه اصلاحات اجتماعی آرای اوست.

بارزترین مشخصه پوپر تلاش موفقیت‌آمیز او در ارایه مفهوم و روشن نظریه‌ها و فرضیه‌هایش است. نوشته‌های او آنقدر روشن است که برای خواننده کتاب‌هایش بدیهی به‌نظر می‌رسد؛ تا جایی که گاه عمق آن از نظر پنهان می‌ماند. او اندیشمندان و روشنفکران را از بیان پیچیده و دشوار فرضیه‌ها و نظریه‌هایشان بر حذر می‌داشت. پوپر سخن گفتن و از همه مهم‌تر، نوشتن را امری پُرمسوولیت می‌داند؛ به این معنا که به‌گونه‌ای سخن بگوییم که اگر خطایی در سخنان ما دیدند، یا اگر در گفتارمان نادرستی‌هایی بود، بتوانند به آسانی آن را دریابند و نشان‌مان دهند.

او در جایی می‌نویسد: «هر روشنفکری مسوولیتی خاص دارد. او این امتیاز و فرصت را داشته است که تحصیل کند. در ازای آن به همنوعان خود (یا جامعه) مدیون است که حاصل و ثمرات تحصیل خود را به ساده‌ترین و روشن‌ترین شکل ممکن بیان کند. بدتر از همه وقتی است که روشنفکران می‌کوشند در مقابل دیگران تظاهر به پیامبری کنند و با سخنان مبهم و فیلسوف‌مآبانه، مخاطبان خود را تحت‌تاثیر قرار دهند. هر کس قادر نیست ساده و واضح سخن بگوید، بهتر آنکه سکوت کند یا همچنان به آموختن ادامه دهد تا قادر باشد سخنانش را روشن بیان کند.» پوپر همواره روشنفکران را به بردباری و فروتنی دعوت می‌کرد و هیچ آفتی را برای روشنفکران و اهل اندیشه، عظیم‌تر از فخرفروشی نمی‌دانست.

توصیه‌های پوپر به مخاطبانش آرمان‌گرایانه و ناکجاآبادی نیست، چه‌بسا بتوان آنها را عمل‌گرایانه خواند. او به مخاطبان خود می‌گوید: «بیشتر برای برطرف‌کردن عیب‌های مشخص بکوش تا برآوردن آرمان‌های مجرد! نیروی خود را در راه از بین‌بردن بدبختی‌های مشخص به‌کار گیر! با وسایل مستقیم برای زمیان‌بردن فقر مبارزه کن! - مثلا تلاش برای تامین حداقل حقوق برای هر فرد. از راه ساختن بیمارستان‌ها و مراکز آموزش پزشکی، با شیوع بیماری‌ها مبارزه کن! با نادانی همان سان نبرد کن که با جنایت ستیز می‌کنی! اما همه این کارها را با وسایل مستقیم انجام بده! نگاه کن که چه‌چیز در جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کنی، بدترین بلای اجتماعی است و بکوش که مردمان را صبورانه قانع کنی که می‌توانیم از شر آن خلاص شویم! اما تلاش مکن که این هدف‌ها را به‌طور غیرمستقیم و با طرح و تدارک آرمان‌هایی دور و جامعه‌ای به‌حد کمال، متحقق کنی. هر اندازه هم که خود را متعهد به آرزوی الهام‌بخش این آرمان بدانی، گمان ندارم که وظیفه توست تا در تحقق آن بکوشی، یا وظیفه توست که چشمان دیگران را به زیبایی آن آرمان بگشایی. به رویاهای جهانِ زیبایت اجازه مده که تو را از تیره‌بختی واقعی مردمانی که هم‌اکنون در میان ما رنج می‌برند، منحرف کند.» همه همنوعان ما حق دارند از ما کمک بخواهند؛ هیچ نسلی نباید فدای نسل آینده شود؛ قربانی آرمانی‌ای که شاید هرگز به آن نتوان رسید. کوتاه سخن: توصیه من این است که رنج و درد اجتناب‌پذیر انسان همچون عاجل‌ترین مساله سیاست عمومی عقلانی شناخته شود؛ حال آنکه طلب خوشبختی نباید به‌صورت یک مساله سیاسی درآید: جست‌وجوی خوشبختی را باید به ابتکارات شخصی واگذار کرد.

جدول ۲۰۸۶ ■ طراح: بیژن گورانی

افقی:

۱ - جست‌وجوکردن - بهترین نوع اختیار - جداکردن چیزی از یک حکم کلی ۲ - از رنگ‌های ترکیبی - زدودن و پاک‌کردن - همسرگزیدن ۳ - بشقاب بزرگ - واحدی در ارتش ایران - مظهر حیله‌گری ۴ - معامله پایاپای - قشنگ - از اجزای درخت ۵ - جهانگردی - حضور ندارد - پول ژاپن ۶ - هر نوع سبزی خوردنی - ستون - دعای پس از رکعت‌دوم نماز ۷ - نفس خسته - نوعی غسل - اندازه فرنگی ۸ - پشتکار - دست‌نماز - رود جاری در خراسان‌شمالی ۹ - روز عرب - نوعی پروفیل برای اسکلت‌بندی سازه‌های بتنی - روستا ۱۰ - ذخیره‌کردن انرژی الکتریکی در خازن - شهری در استان آذربایجان‌شرقی - جای خالی از هوا ۱۱ - حرف همراهی عرب - بهره‌مند - به آدم حقه‌باز و فریبکار گویند ۱۲ - سوره مورچه - قبل از ورزش - امتیاز ضربه‌های کنترل‌شده دست کاراته‌کا ۱۳ - ولگردان - اعلان - دستگاهی برای پخش صدا ۱۴ - همیشه - شاعر ایرانی قرن ششم - عقیم ۱۵ - ترکیب شیمیایی آبدار - نوعی پارچه کلفت - صدای خنده‌بلند.

عمودی:

۱ - مکان - واحد شمارش فرش و قالی - فهرست اعلام ۲ - از ارکان نماز - آزرده - از بالا به پایین ۳ - اولین دوره از دوران دوم زمین‌شناسی - سنگ آذری - یوغ ۴ - فنا - چو... نباشد تن من مباد - فرمان ۵ - گزارش - حرکت و جابه‌جایی ۶ - جنگ افزارها - زنگ اعلام خطر - نشانه جمع مونث عربی ۷ - آذر- موسس سلسله گورکانیان - دریاچه‌ای در سوییس ۸ - کانون - دستگاه گوارش - میمنت ۹ - افسوس - بی‌خبر از پیاده - شکلی هندسی ۱۰ - اشاره به دور دارد - پاینده - نام دیگر بیماری حصبه ۱۱ - رودی در آلمان - کتاب مذهبی زرتشتیان ۱۲ - خالکوبی ابرو - وسیله‌ای برای دریافت بهتر تصاویر تلویزیونی - جای نگهداری پول‌های بانکی ۱۳ - پابرجا و برقرار - تیره - مجرم ۱۴ - مخفی - صادق و صمیمی - از فروع دین ۱۵- تصنیفی زیبا و ماندگار با آواز استاد بنان - لقب امام‌علی‌النقی(ع) - صدمترمربع.

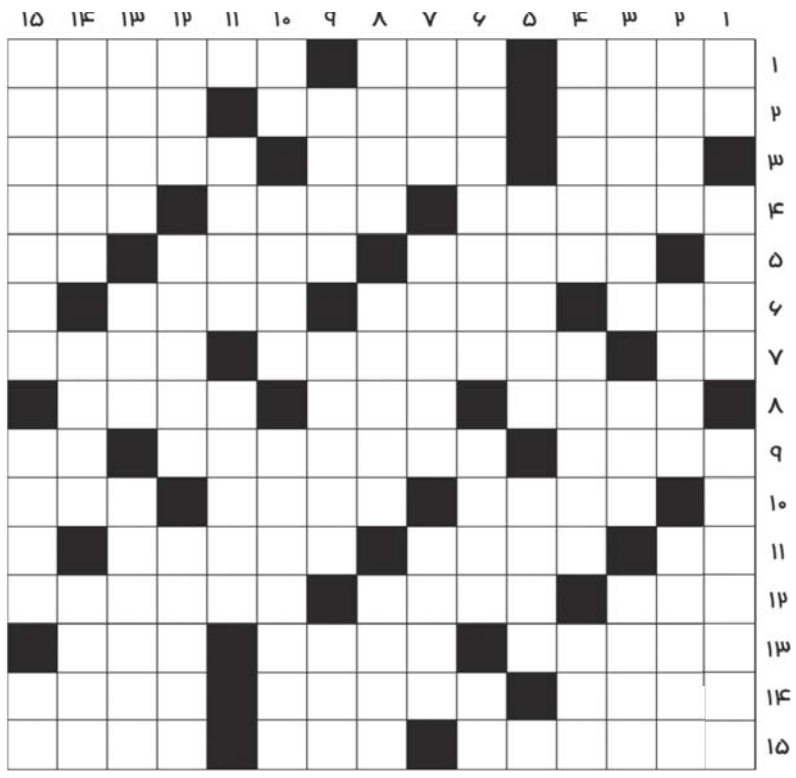

حل سودوکو سخت

۹	۸	۳	۲	۷	۴	۶	۵	۱
۷	۱	۵	۳	۸	۶	۹	۲	۴
۶	۴	۲	۱	۵	۹	۷	۸	۳
۴	۷	۱	۸	۶	۲	۵	۳	۹
۵	۳	۸	۴	۹	۷	۱	۶	۲
۲	۹	۶	۵	۳	۱	۸	۴	۷
۳	۶	۷	۹	۴	۸	۲	۱	۵
۸	۲	۴	۷	۱	۵	۳	۹	۶
۱	۵	۹	۶	۲	۳	۴	۷	۸

حل سودوکو ۱۰۸۲

۸	۵	۲	۶	۱	۳	۹	۴	۷
۶	۹	۴	۸	۲	۷	۱	۵	۳
۱	۷	۳	۵	۹	۴	۸	۶	۲
۷	۶	۸	۴	۳	۲	۵	۱	۹
۴	۱	۹	۷	۵	۶	۲	۳	۸
۲	۳	۵	۱	۸	۹	۶	۷	۴
۵	۴	۶	۲	۷	۸	۳	۹	۱
۹	۲	۷	۳	۶	۱	۴	۸	۵
۳	۸	۱	۹	۴	۵	۷	۲	۶

جدول ۲۰۸۵

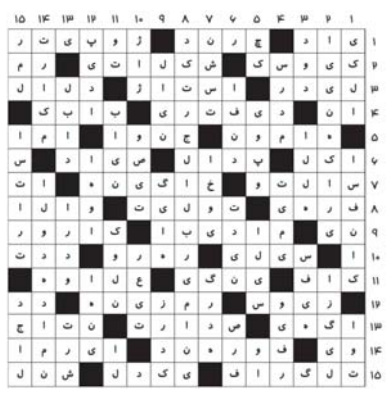

سودوکو سخت ۱۰۸۳

قانون‌های حل جدول سودوکو:

۱- در هر سطر و ستون باید اعداد یک تا ۹ نوشته شود. بدیهی است که هیچ عددی نباید تکرار شود.

۲- در هر مربع ۳×۳ اعداد یک تا ۹ باید نوشته شود و در نتیجه هیچ عددی نباید تکرار شود.

۴		۲						۷
		۷	۴		۳	۱		
۸			۷	۶		۲		
	۶	۴	۱					
۲	۸		۹					
۱				۸		۵	۳	
		۳	۶					۹
	۱	۶		۹		۸		
۹								۵

سودوکو ۱۰۸۳

سودوکو

سودوکو Sudoku یک واژه ترکیبی ژاپنی به معنای عددهای بی‌تکرار است و امروزه به جدولی از اعداد گفته می‌شود که به عنوان یک سرگرمی رایج در نشریات کشورهای مختلف به چاپ می‌رسد.

۷		۱		۸		۹	۴	
۳		۸		۴			۱	
			۷		۳			۵
۱				۶		۷		
			۲			۵	۳	
	۷	۲				۱		۸
۸	۹						۵	
			۶				۲	۹
۶						۴		